

ДЗЯРЖАЎНАЯ ЎСТАНОВА АДУКАЦЫІ
«ЛІЦЭЙ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАЎНАГА ЎНІВЕРСІТЭТА»

**ПРАГРАМА ЎСТУПНАГА ЭКЗАМЕНУ
ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ**

Мінск, 2014

I. Маўленне

1. Роля мовы ў жыцці чалавека і грамадства. Функцыі мовы.
2. Агульныя звесткі пра беларускую мову (беларуская мова ў сям'і славянскіх моў; этапы развіцця беларускай мовы).

II. Фанетыка. Арфаэпія

1. Гукі і літары. Зычныя і галосныя гукі, іх класіфікацыя.
2. Фанетычныя законы беларускай мовы. Фанетычная транскрыпцыя.
3. Асаблівасці вымаўлення гукаў і іх спалучэнняў.

III. Арфаграфія

1. Прынцыпы (фанетычны і марфалагічны) беларускай арфаграфіі.
2. Асноўныя звесткі з гісторыі развіцця беларускай арфаграфіі.
3. Напісанні, заснаваныя на фанетычным прынцыпе:
 - правапіс галосных *о, э, а, е, ё, я* ў простых і складаных словах;
 - правапіс *спалучэнняў галосных*;
 - правапіс *ы, й* пасля прыставак;
 - правапіс *у, ў*;
 - правапіс прыстаўных зычных і галосных;
 - правапіс *д / дз, т / ц*;
 - правапіс падоўжаных зычных.
4. Напісанні, заснаваныя на марфалагічным прынцыпе:
 - правапіс звонкіх і глухіх зычных, шыпячых і свісцячых;
 - правапіс зычных на стыку марфем (перадача каранёвых зычных *з, ж, ш, г, х, д* перад суфіксальнай *с*);
 - правапіс некаторых спалучэнняў зычных (*дц, тц, чц*);
 - правапіс *і* пасля прыставак *між-, звыш-, контр-, транс-, гіпер-, супер-*.
5. Правапіс мяккага знака і апострафа.
6. Ужыванне вялікай літары.
7. Напісанне слоў разам, асобна і праз злучок.

IV. Лексікалогія. Фразеалогія. Лексікаграфія

1. Слова як адзінка мовы. Значэнне слова (лексічнае і граматычнае).
2. Многазначнасць слова. Прамае і пераноснае значэнне слова. Віды пераноснага значэння (метафара, метанімія, сінекдаха).
3. Амонімы. Тыпы амонімаў (амалексы, амафоны, амаформы, амографы). Шляхі размежавання амонімаў і многазначных слоў.
4. Сінонімы. Тыпы сінонімаў (семантычныя, стылістычныя, семантыка-стылістычныя, абсалютныя, кантэкстуальныя).
5. Антонімы. Паронімы.
6. Устарэлыя словы (гістарызмы і архаізмы) і неалагізмы.
7. Лексіка беларускай мовы паводле паходжання і ўжывання.
8. Фразеалагізмы. Прыказкі. Прымаўкі. Афарызмы.
9. Тыпы слоўнікаў. Лінгвістычныя слоўнікі.

V. Марфемная будова слова. Словаўтварэнне

1. Марфемы і іх функцыі.

2. Спосабы словаўтварэння.
3. Правапіс прыставак.

VI. Марфалогія і правапіс

1. **Назоўнік.** Марфалагічныя прыметы. Лексіка-граматычныя разрады. Сінтаксічная роля. Род і лік назоўнікаў. Тыпы скланення. Рознаскланяльныя і нескланяльныя назоўнікі. Правапіс канчаткаў назоўнікаў 1-га, 2-га, 3-га скланення. Правапіс канчаткаў рознаскланяльных назоўнікаў. Правапіс складаных назоўнікаў.
2. **Прыметнік.** Марфалагічныя прыметы. Разрады прыметнікаў. Сінтаксічная роля. Ступені параўнання прыметнікаў. Правапіс складаных прыметнікаў.
3. **Лічэбнік.** Марфалагічныя прыметы. Разрады лічэбнікаў. Сінтаксічная роля. Асаблівасці спалучэння лічэбнікаў з назоўнікамі. Скланенне і правапіс лічэбнікаў.
4. **Займеннік.** Марфалагічныя прыметы. Разрады займеннікаў. Сінтаксічная роля. Скланенне і правапіс займеннікаў.
5. **Дзеяслоў.** Марфалагічныя прыметы. Сінтаксічная роля. Інфінітыў. Пераходныя і непераходныя дзеясловы. Зваротныя і незваротныя дзеясловы. Граматычныя катэгорыі дзеяслова (лад, трыванне, час, стан). Спражэнне дзеясловаў. Безасабовыя дзеясловы. Рознаспрагальныя дзеясловы. Дзеепрыметнік і дзеепрыслоўе як асобыя формы дзеяслова. Марфалагічныя прыметы. Сінтаксічная роля. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў.
6. **Прыслоўе.** Марфалагічныя прыметы. Разрады прыслоўяў. Сінтаксічная роля. Ступені параўнання прыслоўяў. Правапіс прыслоўяў і блізкіх да іх спалучэнняў назоўнікаў з прыназоўнікамі.
7. **Прыназоўнік** як часціна мовы. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове. Правапіс прыназоўнікаў.
8. **Злучнік** як часціна мовы. Разрады злучнікаў. Злучнікі і злучальныя словы.
9. **Часціца** як часціна мовы. Разрады часціц. Ужыванне і правапіс часціц **не, ні (ані)**.
10. Выклічнікі і гукапераймальныя словы. Правапіс выклічнікаў і гукапераймальных слоў.

VII. Сінтаксіс і пунктуацыя

1. **Словазлучэнне.** Тыпы словазлучэнняў паводле галоўнага кампанента. Віды падпарадкавальнай сувязі слоў у словазлучэнні. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове.
2. **Сказ** як сінтаксічная адзінка. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання, паводле адносін зместу выказвання да рэчаіснасці, паводле наяўнасці галоўных і даданых членаў сказа, паводле структуры. Аднасастаўныя сказы. Тыпы аднасастаўных сказаў.
3. Дзейнік і выказнік – галоўныя члены сказа. Тыпы і спосабы выражэння дзейніка і выказніка. Працяжнік паміж дзейнікамі і выказнікамі.
4. Дапаўненне. Азначэнне. Акалічнасць.

5. Ускладнены сказ.
6. Аднародныя члены сказа і знакі прыпынку пры іх.
7. Адасобленыя члены сказа (азначэнні, прыдаткі, дапаўненні, акалічнасці) і знакі прыпынку пры іх.
8. Сказы з параўнальнымі зваротамі. Пунктуацыя ў такіх сказах.
9. Зваротак і знакі прыпынку пры ім.
10. Пабочныя словы, словазлучэнні і сказы, устаўныя канструкцыі і знакі прыпынку пры іх.
11. Складаныя сказ. Тыпы складаных сказаў.
12. Пунктуацыя ў складаназлучаных, складаназалежных, бяззлучнікавых складаных сказах і сказах з рознымі відамі сувязі.
13. Простая мова. Знакі прыпынку ў сказах з простаю мовай.

VIII. Асновы стылістыкі. Тэкст

1. Стылістычныя пласты лексікі. Функцыянальныя стылі беларускай мовы.
2. Тэкст. Тыпы тэксту. Сродкі тэкставай сувязі. Спосабы сувязі слоў у тэксце.